

1) The Case of the "Heartless Chicken"

Mishnah Hullin 3:1

The following [defects] render cattle *terefah*: If the esophagus was pierced, if the windpipe severed, if the membrane of the brain was pierced, if the heart was pierced as far as its cavity thereof, if the spine was broken and the cord severed, if the liver was gone and none of it remained, if the lung was pierced, or if part of it was missing...

This is the rule: If such an animal [i.e., one with a similar defect] could not survive, it is a *terefah*.

Responsa of R. Shlomo ibn Adret (ha-Rashba) 1:98

Barcelona, 1235-1310

...And if one should have misgivings and say, "Perhaps the Sages were only speaking of the majority, for most animals who suffer one of the defects that the Sages enumerated cannot survive, but it's possible that a few of them survive [if they are] of strong body and constitution." If so, you have annulled the rule of the mishnah that "such an animal could not survive"... And if that's the case, the fact that we have seen [that an animal with a certain deformity] can survive indicates that such animals are not *terefot*; its survival attests not only to [that specific animal's status], but rather it permits both [that animal] and all similar animals...

And should you respond: What can we do? We've already seen with our own eyes that an animal with an extra leg can survive for 12 months... [I would respond:] It's as if you were testifying about something impossible that you had witnessed it with your own eyes, or there is some other reason [behind what you've seen]. So, too, here we would ask whoever would testify [about an animal with an extra limb]: How do you know that it was this animal that survived? Perhaps you forgot or made a mistake, or perhaps you confused that animal with another, since you can't testify that this animal was before your eyes for 12 months straight...

Shulchan Arukh Yoreh Deah 40:4

If [an animal's heart] is missing — whether it was removed or due to illness — it is a *terefah*.

משנה חולין ג:א

אלו טרפות בבהמה: נקובת הושט, ופסוקת הגרגרת, נקב קרום של מוח, נקב הלב לבית חללו, נשברה השדרה ונפסק החוט שלה, נטל הכבד ולא נשתיר הימנו כלום, הראה שנקבה, או שחסרה...

זה הכלל, כל שאין כמוה חיה, טרפה.

שו"ת הרשב"א א:עח

...ואם יש מי שלבו נוקפו ויאמר שמא לא דברו חכמים אלא על הרוב. ורוב בעלי חיים שנטרפו באחד מן הטרפיות שמנו חכמים אינן חיים. אבל אפשר שמקצתן חיו חזק גופם וטבעם. אם כן כבר בטלת כלל משנתנו שאמרה שאין כמוה חיה.... ואם כן זה שראינוה שחיתה מעידה שאין זה טרפות. ולא על עצמה לבד היא מעידה אלא מטהרת עצמה ומטהרת חברותיה...

ואם תשי[ב] ומה נעשה וכבר ראינו בעינינו יתרת ברגל ששהתה שנים עשר חודש... וכאילו אתה מעיד על שאי אפשר שראית אותו בעיניך. או סבה אחרת יש. וכן בכאן אנו שואלין אותו שמעיד מאין אתה יודע ששהתה זו. שמא שכחת או שמא טעית או שמא נתחלף לך בזמן או שמא נתחלפה לך בהמה זו באחרת. שאי אפשר להעיד שתהא בהמה זו בין עיניו כל שנים עשר חודש...

שולחן ערוך יורה דעה מז:

ניטל הלב – בין ביד בין מחמת חולי – טריפה.

Responsa Hakham Tzvi §74

R. Tzvi Hirsch Ashkenazi (Germany, 1658-1718)

There was a case of girl who opened the belly of a hen at the edge of a table to remove its intestines, and a cat was waiting by her underneath the table expecting to eat whatever fell to the ground. And the girl claimed that she found no heart in the hen, but her mother, the owner of the hen, said that it is possible or even close to certain that the heart fell to the ground and was eaten by the cat that was waiting there. But the girl stated, "I didn't throw anything to the cat except the spleen, but I didn't throw the heart to the cat." And the chicken was fat and healthy, with no defect or intestinal decay, and there was no discernible trace of a heart that had wasted away or dissolved...

Response: All those who rule [that the hen is a *terefah*] are mistaken, for it is obvious to anyone with a wise heart and a brain in his head that it is impossible for any creature in the world to live normally for even a moment without a heart. And it's impossible to construct a case in which [the heart's] going missing [would render the animal a *terefah*] unless one slaughtered the animal immediately after one cut out its heart... [Hence] the matter is clear, that the heart fell when the belly was opened and the cat ate it...

Ibid. §77

...I had thought that no one called a scholar could have any doubt that the life of every physical living creature is dependent on his heart, and that when it expires, its owner expires too. That was why I responded so briefly in my first responsum. Now I see that a few of the wise men of this land have doubts about this matter, and that it will be good to explain my words and dispel the doubts that one scholar raised about my previous answer. I will respond according to the order of the manuscripts that this scholar wrote...

Regarding what he wrote: "Perhaps someone will suggest that this chicken, too, had deteriorated from a previous hearty state." It is easy to invalidate this question since we know that the heart is the seat of the life force, according to all opinions, as we will explain further on, and the limbs cannot live or be sustained without the life force and spirit that reside in the heart it is therefore a *nevelah*...

And also that which he said that one may never contradict the words of our Sages of blessed memory who said that this animal is a *terefah*, this is not precise, for what contradiction is there to their ruling that such an animal is a *terefah*? Rather, it is only regarding the facts – that [our Sages] hold that [an animal] that

שו"ת חכם צבי סי' עד

מעשה בריבה אחת שפתחה בטן תרנגולת להוציא בני מעי בשפת השלחן וחתול א' עומד למטה אצלה עומד ומצפה לאכול ממה שיפול ארצה. ואמרה הריבה שלא מצאה לב בתרנגולת ואמה בעלת התרנגולת אמרה שמא או קרוב לודאי הושלך הלב לארץ ואכלו החתול העומד שם מוכן לאכול הנופל והריבה אומרת אני לא השלכתי לחתול אלא (טריפה הערץ) הוא הטחול אבל הלב לא השלכתי לחתול. והתרנגולת שמנה ובריאה וטובה אין בה שום חסרון ולא רקבון בבני מעיה ולא ניכר שום רושם מלב שנימוק או נתמסמס...

תשובה: טועים כל האומרים כן, כי דבר ברור הוא לכל אשר לבו לב חכם בקרבו ומוח בקדקדו שא"א לשום נברא בעולם לחיות אפי' שעה אחת בלא לב ויהיה כאחד הבריאים. וא"א לצייר כלל מציאות ניטל אלא שתכף אחר שחתכו הלב מן הבעל חי שחטוהו... הדבר ברור שלבה נפל בפתיחת בטנה ואכלו החתול...

שם סי' עז

...סבור הייתי שלא יסתפק אדם אשר בשם חכם יכונה בחי כל בעל חי גדמי שהם תלויים בלב, ושבהעדרו יעדרו בעליו. על כן באתי בקצרה בתשובתי הראשונה. ועתה רואה אני שמקצת מחכמי הארץ הזאת נסתפקו בדבר הנה כי כן ראיתי כי טוב לפרש שיחתי ולהסיר מעלי הספקות שנסתפק חכם אחד על תשובתי, והנני משיב והולך על סדר הקונטרס שכתב החכם הזה...

ומה שכתב עוד: "ואולי יאמר האומר שגם התרנגולת זו היתה מתנוונה משבחה שהיה בה קודם לכן." התרת ספק זה נקל הוא, אחרי שידענו כי משכן רוח החיוני הוא בלב אליבא דכולי עלמא לבאר, והאברים אי אפשר להם להיות חיים וניזונים בלתי כח החיוני ונפש החיים אשר בלב שמכנה ולכן היא נבלה...

וגם אומרו ז"ל דאין להכחיש בשום ענין דברי חז"ל שאמרו שהיא טריפה אינו

this happened to cannot survive 12 months – that one can speak of contradiction if people would come and testify against these facts. And this is what Rashba strove to demonstrate in that responsum, citing irrefutable proofs that one may not contradict the words [of the Sages] about the reality that a *terefah* cannot survive for 12 months, and that one who testifies that he saw a *terefah* that survived for 12 months has testified falsely, and even if several people come to testify to this, they are [all] false witnesses... And I shall bring additional proofs that one may not rely on miracles: even when witnesses have come and contradicted that which we have received based on the natural order, we say that they are false witnesses and the natural order remains intact...

מדוקדק דמה הכחשה שייך בדין והוראה שהם ז"ל סוברים שהוא טריפה, אלא במציאות שהם ז"ל סוברים שמי שאירע בו כך א"א לחיות [י"ב חדש] שייך לשון הכחשה אם יבאו אנשים ויעידו הפך זה המציאות ו[על זה] טרח הרשב"א ז"ל באותה תשובה [בה] כל מה שטרח להביא ראיות ברורות שאין להכחיש דבריהם ז"ל במציאות שהטריפה א"א לה לחיות בשום אופן [י"ב חדש] ושהמעיד שראה טריפה שחיתה [י"ב חדש] שקר ענה ואפי' [ל]וא אם יבאו כמה ויעידו על ככה סהדי שקרי ניהו... ואני מביא עוד ראיות דלא חיישינן למעשה ניסים אפי' במקום שבאו עדים והעידו נגד המסור בדינו ממהלך הטבעי אמרי' סהדי שקרא ניהו והטבע קיים...

Kereti u-Peleti Yoreh Deah 40:4

R. Yonatan Eybeschütz (Germany 1690-1764)

...Now we come to what R. Tzvi Hirsch Ashkenazi wrote in his responsa §77 regarding a girl who was cutting open a hen, and a cat was waiting by her underneath the table to eat what would fall and the heart was not found. And he wrote at length about this, and his words begin sweet but end bitter... For his conclusion is that even if the hen were to be opened in front of valid witnesses and they testified that they observed and there was no heart, he ruled that they are false witnesses. And he relied on the Rashba who wrote similarly regarding a [defective animal that is certainly considered a *terefah*] that even if [witnesses] testified that it had lived more than 12 months [we dismiss their testimony].

But he has greatly overstated his case, for how can we compare a lenient ruling to a stringent ruling? Rashba stated this idea to be stringent — that one may not rely on their testimony to nullify a biblical prohibition and thereby be lenient regarding prohibited foods, but its unheard of to consider witnesses false in order to eat a hen with no heart... Especially since Rashba stated that we have a heritage and a tradition to Moses from Sinai that a *terefah* cannot live more than 12 months, and even the laws of heaven and earth cannot contradict this or sever the ties of the Oral Law... But is there a tradition or even a hint in the words of the Sages regarding this matter [that an animal cannot live without a heart]? It is only

ברתי ופילתי יורה דעה סי' מ סק"ד

...ועתה נבוא [ב]מה שכתב בשו"ת הגאון מהור"ר עבי אשכנזי ז"ל... סימן ע"ז (וסימן ע"ד ע"ו) בריבה אחת שהיה פותחת תרנגולת והחתול עומדת בחדר לאכול כי יפול הנופל ולא נמצא הלב. והאריך בו הגאון הנ"ל ודבריו תחילתו מתוק וסופן מרור... וסוף דבריו אפילו נפתח התרנגולת בעדים כשרים והעידו שהשיגוהו ולא נמצא לב, פסק כי עדים שקרי המה, ונשען על רשב"א שכתב כן גבי ודאי טריפה אף שהעידו שחי יותר מ"ב חדש, עיין שם.

והפריז על המדה ביותר, כי איך מדמה חומרא לקולא, הרשב"א אמרו להחמיר דאין לסמוך על עדותן לבטל דבר תורה ולהקל באיסורים, אבל להקל לא שמענו דנימא עידי שקר הם ונאכל תרנגולת בלי לב... ובפרט כי הרשב"א אמר מה שמקובל בדינו ומסורת הלכה למשה מסיני שטריפה אינה חיה י"ב חדש, ואפילו חוקות שמים וארץ אינם יכולים להכחישו ולנתק מוסרות התורה של בעל פה... אבל דבר זה וכי יש עליו קבלה או רמז בדברי חז"ל, רק בנוי לדעתו על פי השכלת הטבע

based in his opinion on the study of nature and reality that it is not possible for an animal to live without a heart... But is this sufficient to contradict the law and the tradition? On the contrary, we must not follow the reality of nature, but rather only the Torah which is our inheritance, and so what if it contradicts the laws of nature? ...

This is especially true since the foundation of the natural sciences is built on experimentation: today there is one consensus, but when people come who have observed the opposite they retreat from their consensus and create a different principle. And so it goes perpetually, until lately, based on experimentation, they have utterly withdrawn from all the theories of Galen, Aristotle and the like and chosen new theories and principles. If so, how can we contradict witnesses' testimony due to a scientific principle in order to permit a *terefah* or suspected *terefah*? ...

It is clear that sometimes the heart dissolves and goes missing, but there is another organ which in appearance is completely dissimilar to the heart... though like the heart it contains chambers and the like, so that the seat of life is located there and it can sustain both cattle and bird, but in cattle [such an organ] would be discernible due to its size, but in a bird it is of insignificant size... so that it would be considered one of the many small pieces of flesh which we find when cutting open a bird... If so, how could we think to permit [an animal whose] heart had gone missing, perhaps it had such an organ within it and no one noticed? And this is certainly what the *poskim* [intended when they] wrote that [an animal whose] heart went missing is a *terefah*: they certainly knew that it is impossible to live without a heart, but they had in mind such a case...

ומציאות שלא יצויר לבעל חי להיות חי בהעדר הלב... וכי בזה הכחשה לתורה וקבלה, אדרבה חיזוק מבלי לילך אחר מציאות הטבע, רק כפי התורה אשר לנו מורשה, ומה בכך שמכחיש חוקות הטבע? ...

ובפרט יסודת חכמי טבע בנוי על פי נסיון, היום היתה הסכמה כך, וכאשר באו אנשים שראו ההיפוך אף הם נזרו אחור מהסכמתם ועשו כלל אחר, וכן תמיד, עד כי עכשיו על ידי נסיון בזה נסוגו אחור ממש מכל הנחת גלינוס ארסטו וכדומה [ו]יבחרו הנחות ויסודות חדשים, אם כן איך בשביל יסודת טבע מציאות, נכחיש העדים ונתיר איסור טריפה וספק שלה? ...

והנה ברור דלפעמים נימס וניטל הלב, רק יש אבר אחר אשר למראית עין אין מראהו דומה ללב כלל... רק יש לו בעצמתו חללים וכדומה כמו לב, אזי שם משכן רוח חיוני ויכול להחיות הן בהמה והן עוף, אלא בבהמה ודאי מורגש בכמות, אבל בעוף אין לו ממש כמות... ויחשב רק כחתיכות בשר קטן אשר נמצא בזה הרבה בפתיחת עוף... ואם כן איך סלקא דעתך להתיר ניטל לב, אולי היה נמצא בו כזה ולית דמשיגה ביה. וזהו אשר כתבו פוסקים הנ"ל ניטל הלב טריפה, ודאי ידעו כי אי אפשר להחיות בלי לב כלל, רק הם כווננו אל אופן כזה...

2) Concern for Premature Burial

Mishnah Yoma 8:7

If a building collapsed on a person and it is uncertain whether he is there or not, or uncertain whether he is alive or dead, or uncertain whether he is a heathen or a Jew, we must clear the heap for him; if he is found alive, we [continue] clearing, but if he is found dead, we leave him.

Talmud Bavli Yoma 85a

Our Sages taught: How far must one examine? Until his nose; and there are those who say: Until his heart...

R. Pappa states: The debate concerns only a case where [the victim is uncovered] from the feet up, but where [he's uncovered] from the head down, all admit that once you have examined up to his nose you don't need to examine any further, for it is written: "All that has the breath of life in its nostrils." [Gen. 7:22]

Tractate Semahot 8:1

One may go out to the cemetery to inspect the deceased for three days [following the burial], and this is not considered [emulating] the ways of the Amorites. And there was a case where they checked on the deceased [and discovered that he was alive], and he lived for another twenty-five years and then died. [It also happened to] another individual, [who] subsequently fathered five children and then died.

Responsa Hatam Sofer Yoreh Deah §338

R. Moshe Sofer (Hungary, 1762-1839)

You asked me about a town in which the doctor is a *kohein*, and according to the practices of the country the deceased may not be buried until he is examined by a doctor to confirm that his soul had departed, if it's permitted for the *kohein* to enter [into a house with] or even touch [the deceased] in order to examine [it]. And you wanted to permit this, based on two factors: a) If the previous generation permitted delaying a burial—which is the subject of both a positive commandment [to speed the burial] and a prohibition [not to leave the body overnight]—out of a concern for saving lives, so, too, we may permit [the *kohen* to perform the examination]; b) We may rely on Responsa Beit Yaakov who considers whether a *kohein* is permitted to enter into [a house with] a dying individual.

When I read these words coming from a great individual such as yourself I was terribly shocked: Who exactly in the previous generation permitted delaying a burial? I have neither heard nor seen of such a leniency from the sages of Israel. For [a certain] sage

משנה יומא ח:ז

מי שנפלה עליו מפולת, ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק עכו"ם ספק ישראל – מפקחין עליו את הגל; מצאוהו חי – מפקחין, ואם מת – יניחוהו.

תלמוד בבלי יומא (פה.)

תנו רבנן: עד היכן הוא בודק? עד חוטמ"; ויש אומרים: עד לבו...

אמר רב פפא: מחלוקת ממטה למעלה, אבל ממעלה למטה, כיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך, דכתיב: "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו". [בראשית ז:כב]

מסכת שמחות ח:א

יוצאין לבית הקברות ופוקדין כל המתים עד שלשים יום, ואין חוששין משום דרכי האמורי. ומעשה שפקדו אחד אחר שלשים יום, וחיה עשרים וחמש שנים ואחר כך מת, ואחר הוליד חמשה בנים ואחר כך מת.

שו"ת חתם סופר יורה דעה סי' שלח

יקרתו הגיעני ונפשו היקרה בשאלתו נידון עיר אחד שהרופא כהן ומנימוסי המדינה שאין המתים נקברים עד אחר שבדקו הרופא ומעיד עליו שנתיאש אחר נפלו אם מותר לכהן לכנס אפילו ליגע לבדוק כנ"ל. וחפץ מעלתו להתיר, ובנה יסודו על ב' דברים: א) אם הדור שלפנינו התירו הלנת מתים שהוא בעשה ולא תעשה והתירו משום [ספק] נפשות [הוא הדין] יש להתיר כאן; ב) נתלה בשו"ת בית יעקב שפלפל אם להתיר לכהן ליכנס לחולה גוסס.

הנה בקראי דברים אלו יוצאים מפה גברא כוונתיה עמדותי מרעיד ונבהל מאד מי הוא זה ואיזהו שהתיר בדור שלפנינו הלנת מתים ולהתיר על פי חכמי ישראל לא שמעתי ולא ראיתי... שהחכם רמ"ד טען

[i.e., Moses Mendelssohn] attempted to permit this by claiming that the boundary between life and death isn't known and [therefore death can't be confirmed] before the decomposition of the body [has begun]... and therefore [delaying the burial should be permitted] *a fortiori*: if we delay the burial in order to bring a coffin or shrouds, how much more so for concern for saving a life; and he wrote that when they buried the dead in crypts, it was possible [for one buried mistakenly] to knock on the coffin, but nowadays when we bury in the ground, we have no choice but to delay the burial [until we confirm the death]...

But the great sage R. Yaakov Emden [rejected his argument]... and therefore I don't know of anyone who is great enough to permit this. And it seems to me that since in the land of the Kaiser people have become accustomed to delaying [the burial] because of royal decree, the [prohibition on delaying the burial] was forgotten until the [accepted practice] was considered to be normative according to the Torah.

But let us consider this: It's without a doubt that when the Torah commands: "If an individual is liable for capital punishment and is put to death...you shall not leave his body overnight on the gallows, rather you shall bury him [on that day]" [Deut. 21:22-23]—such that one who violates this violates both a positive and a negative commandment—that we are given a standard by which to determine death; perhaps there was [such] a tradition among the early scientists even though it has been forgotten among contemporary doctors... or if they didn't have such a tradition from scientists then Moses must have received such a standard as a tradition from Sinai, or they based themselves on the verse, "All in whose nostrils was the breath of the spirit of life," [to establish] that life is determined exclusively by breath of the nostrils, as is explained in Yoma (85a) and as ruled by the Rambam and the Tur/Shulhan Arukh.

And to claim, as you did, that [the case in Yoma] of one trapped under a fallen building is not comparable [to other cases of death] seems to me highly questionable, for is the verse [which mentions] "the breath of the spirit of life" referring to a case of a fallen building? Moreover, the opposite is known to be the case, that when people die suddenly there's more reason to be concerned that they only seem to be dead out of confusion... and even so when [such a person] stops breathing, we no longer violate Shabbat [to extract them]. Hence this principle applies to all deceased individuals, for this is the standard that has been accepted since the inception of our nation, and all the winds in the world can't move us from the position of our holy Torah.

להתיר איסורן של חכמי ישראל באמרו כי רופאי זמנינו אמרו שאין נודע גבול המגביל בין חיים למות ואי אפשר אלא בעיכול הבשר... ואם כן קל וחומר ומה משום כבודו של מת מלינים להביא לו ארון ותכריכים כל שכן מפני פקוח נפש, וכתב מאז חפרו בכוכין והיה אפשר לדפוק על קברו אבל בזמנינו שקוברין בארץ ממש על כרחך להלינו...

אך הגאון מורנו הר' יעקב בן צבי [עמדן] מחה ליה אמוחא מאה עוכלי בעוכלא ולא נשא לו פנים... ומעתה לא ידעתי מאן ספון מאן חשוב להתיר וכמדומה לי הואיל במדינת קיסר... הורגלו להלין מטעם המלך וגדוליו נשכח הדבר עד שחשבוהו לדין תורה.

ונחזי אנן הנה בלי ספק כשאמרה התורה: "כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת... לא תלין... כי קבור תקברנו [ביום ההוא]..." – והעובר על זה בשום מת עובר על עשה ולא תעשה – על כרחך אז נמסר לנו שיעור מיתה. אולי היה אז מסורת מבעלי טבעיים הראשונים אף על פי שנשכח מרופאי זמנינו... או אם לא היה להם מסורת מהטבעיים על כרחך קבל משה רבינו עליו השלום השיעור מהלכה למשה מסיני או שסמכו עצמן אקרא "כל אשר רוח חיים באפו" דהכל תלוי בנשימת האף, וכמבואר ביומא (פה). ופסקו רמב"ם וטור/שלחן ערוך. ולומר נפל מפולת שאני כאשר כתב ידידי, תמיה גדולה בעיני וכי קרא "נשמת רוח חיים" במפולת מיירי? ועוד דבר ידוע בהיפוך כי המתים מיתה פתאומיות יש לחוש יותר שנדמה כמת מחמת בהלה... אפילו הכי כשפסקה נשמתו שוב אין מחללין שבת ועל כן כלל הוא לכל המתים שזהו שיעור המקובל בידינו מאז היתה עדה ה' לגוי קדוש, וכל הרוחות שבעולם אם ימלאו חפניהם רוח לא יזיונו ממקום תורתנו הקדושה.

And this [standard] is implied by Rambam, Laws of a Mourner 4:5, [where] he writes: "And one who closes [the eyes of the deceased] at the moment of death is considered to be a murderer; rather one must wait a short time in case [the deceased] has only fainted." Now Rambam should have informed us when the soul departs and what standard indicates this; therefore we must conclude that he relied on what he wrote in the Laws of Shabbat, ch. 2, regarding an individual trapped under a fallen building, that we examine their nose since that is where the moment of death can be determined, and regarding this standard he wrote that one must wait a short time afterward lest he had merely fainted and then one may close his eyes... and he didn't say that one must wait until signs of decomposition appear, namely black and green discolorations...

But in any case that the deceased is immobile like a stone and has no pulse, if afterward respiration ceases, we have only the words of our holy Torah [to rely on and determine] that he is dead, and they shouldn't leave his body overnight and a *kohein* who [comes into contact with this body] is liable for lashes...

And on the matter of the beraita in Tractate *Semaḥot*, ch. 8, where it is taught: "One may go out to the cemetery to inspect the deceased for three days [following the burial], and this is not considered [emulating] the ways of the Amorites. And there was a case where they checked on the deceased [and discovered that he was alive], and he lived for another twenty-five years..." ...The truth of the matter is that this is an anecdotal case, a freak event that occurs once in a thousand years, that [an individual] should revive after he fell and stopped breathing, so let the experts [fathom it]. And it should not be considered even a distant statistical possibility, akin to Honi the Circle-drawer who slept for 70 years... and it does not factor into the minority of cases that we are concerned for in life-saving matters...

והנה כן משמע ברמב"ם פרק ד' מן הלכות אבל [הלכה ה' כתב: "והמעמץ עם יציאת נפש הרי זה שופך דמים אלא ישהה מעט שמא נתעלף", והנה היה לנו להודיע אימת יציאת הנפש ואיזה שיעור וגבול יש לו; אלא על כרחך סמך עצמו אמה שכתב פרק ב' מהלכות שבת במפולת שבודקין עד חוטמו ושם ניכר יציאת הנפש, ועל זה כתב כאן שאחר כך ישהה מעט זמן מועט שמא נתעלף ואז מותר לעמץ עין... ולא אמר שימתין עד שיראה בו סימני עיכול היינו כתמים שחורים וירוקים שהוא סימן שכבר התחיל הבשר להתעכל בפנימיות...

אבל כל שאחר שמוטל כאבן דומם ואין בו שום דפיקה ואם אח"כ בטל הנשימה אין לנו אלא דברי תורתנו הקדושה שהוא מת, ולא ילינו אותו והמטמא לו אם הוא כהן לוקה...

[ועל דברין] הברייתא דמס' שמחות רפ"ח דתנן התם: יוצאים לבית הקברות ופוקדים על המתים עד ג' ימים ואין בו משום דרכי האמורי, מעשה שפקדו א' וחי כ"ה שנים וכו'... האמת יורה דרכו כי זהו מקרה בעלמא ממקריים הרחוקים א' לאלף שנים שיקום אחרי נפלו וביטול נשימתו וימסור לבקיאים, ואפי' מיעוטא דמיעוטא לא הוי כמו חוני המעגל שישן שבעים שנה... ואינו נכנס בגדר חושש' למיעוט [בפקוח נפש]...

3) Brain Death and Cadaveric Organ Donation

Responsa Iggerot Moshe Yoreh Deah 2:174

R. Moshe Feinstein (Russia/U.S., 1895-1986)

Regarding the matter of heart transplants — 19 Tammuz 5728 [July 15, 1968]...

Regarding the question of a heart transplant for a sick person which some doctors have begun to perform, I don't want to write at length with proofs and rationales and analysis, for [this would be counterproductive], for it [would] imply that this matter requires proofs because it's not straightforward, and [people] will come to be lenient by saying that one could challenge [some of these proofs]; and even if [such challenges] are worthless, they will have already weakened [the force of the law] since [people] will say that the rabbis are divided on this issue and therefore one may be lenient, God forbid. Therefore I set the issue forth here [clearly and succinctly].

For the heart transplantation that some doctors have begun to perform recently is absolutely the murder of two individuals, for they actively kill the heart donor who's still alive, not only according to Torah law which gives the standard of death, but even according to the words of the doctors, among whom there are those who tell the truth that [the donor] is still alive, but due to their wickedness they give no concern to his life, which is only of short duration, or might even last a few days. And they also actively kill the heart-diseased patient himself [in robbing him] of several years—or even decades—worth of life, for it's known that many patients with heart disease live for many years, but upon removing his heart and transplanting in him another person's heart, all of them have died shortly thereafter—most of them within hours, some of them within a few days. And even the one in Africa who's still alive after some six months¹, based on what I've heard they agree that he won't survive...

This is the responsum which should be publicized in this language—no more and no less.

Section 1: And now we can discuss what you wrote in your lengthy responsum... and I will indicate what I think is correct, in my humble opinion...

שו"ת אגרות משה יורה דעה ב:קע"ד

בדבר השתלת הלב לחולה י"ט תמוז תשכ"ח...
בדבר השאלה בהשתלת הלב לחולה מאיש אחר שהתחילו רופאים אחדים לעשות זה, אני רוצה להאריך בראיות ובסברות ובפלפולא, כי אני אומר שכל המוסיף לפלפל ולהביא ראיות הוא כגורע שמשמע שצריך על זה ראיות משום שלא פשוט כל כך ויבואו להקל לומר שאיכא למיפרך ואף שיהיו בדברי הבל מקליש זה כבר ויאמרו כי הרבנים חלוקים בזה שלכן שייך להקל ח"ו. ולכן אני אומר בתשובה להלכה ולמעשה דבר ברור ומוחלט ולא שייך כלל לדון ולפלפל בזה.

כי שתילת הלב שהתחילו הרופאים לעשות בזמן האחרון הוא רציחת שתי נפשות ממש, שהורגין בידים את מי שלקחו ממנו הלב כי עדיין הוא חי לא רק על פי דיני התורה שנמסר לנו חשיבות מיתה, אלא אף לדברי הרופאים שיש מהם שמגידים האמת אומרים שעדיין הוא חי, אבל מצד רשעותם אין חוששים לחיות זה שלו שהוא רק חי שעה ואף חיי ימים. וגם הורגים בידים מחיים ממש של הרבה שנים ולפעמים אף עשרות בשנים את החולה במחלת הלב, כי ידוע שהרבה חולי הלב מאריכין הרבה ימים ושנים, ובזה שנוטלין ממנו לבו ומשתילים בו לב של איש אחר הא כולם מתו בזמן קצר רובן בזמן של שעות, וקצתם מתו בימים מועטים, ואף האחד שבאפריקא שעדיין אף שעברו ערך ששה חדשים הוא חי, כבר הסכימו לפי מה ששמעתי שאי אפשר לו לחיות...

זהו התשובה אשר יש לפרסמה בלשון זה לא פחות ולא יותר מנידון זה.

ענף א: ועתה נשתעשע בדברי כ"ג בתשובתו הארוכה שדן בכמה דברים ואגיד הנכון לעניות דעתי כפי שעזרני השם יתברך החונן לאדם דעת...

¹ Philip Blaiberg, who received the second successful heart transplant in Cape Town, South Africa on Jan. 2, 1968 and survived for 19 months.

Responsa Iggerot Moshe Yoreh Deah 2:146

On the issue of indicia of death—24 Av 5730 [Aug. 26, 1970]...

Regarding what the doctors say that indications of life and death are found in the brain, that if according to their assessment the brain isn't functioning [the patient] is considered dead even if he's still breathing... The truth is that cessation of brain function isn't death, since as long as one is breathing he's considered alive; rather the cessation of brain function is what causes death since [the patient] will stop breathing, and it's possible that since he's still alive [before respiration actually ceases] that there are types of drugs—either of those that are known to man or that are as-of-yet unknown—that would cause the brain to function again... Therefore it's clear that one who kills such an individual is a murderer and liable for capital punishment... for neither the Talmud nor the *poskim* mention that indications of life are found in the brain, and it's not possible to say that nature has changed, for even in the time of the Sages the brain worked as it does now and all human life depended on it and even so one wasn't considered dead upon cessation of brain function, and so it's clear that the same is true in our time.

However, it's abundantly clear that the nose isn't the organ that gives life to a person, nor is it the organ on which life depends. Rather the brain and the heart are the organs that give life to a person and enable him to breathe via the nose, and the nose is only the organ through which occurs the respiration that comes from the brain and the heart, and we have no indication of life other than nasal [activity]—even though the nose isn't what generates respiration—since we cannot easily detect activity in the heart or abdomen and all the more so in the brain. And the verse, “all that has the breath of life in its nostrils,” isn't referring to the [source] of the breath of life—for that's definitely not in the nose, but rather [it's saying that] the breath of life that's visible to us is located in the nostrils, even if it's not visible in the larger, moving organs or in the heartbeat or abdomen; and therefore the matter of clearing the heap on Shabbat depends only on nasal [activity]. And there's no contradiction to this from the passage from the Zohar cited by the Hakham Tzvi, that the heart is that which gives life to all the limbs...

שו"ת אגרות משה יורה דעה ב:קמו
בענין סימני מיתה כ"ד מנ"א תש"ל...

מה שאומרים הרופאים שסימני חיות ומיתה הוא בהמוח שאם לפי השערותיהם אין המוח פועל פעולתו הוא כבר נחשב למת אף שעדיין הוא נושם... אבל האמת ודאי שלא זה שפסק המוח לפעול הוא מיתה דכל זמן שהוא נושם הוא חי, רק זה שפסק המוח לפעול פעולתו הוא דבר שיביא למיתה שיפסק לנשום, ואפשר כיון שעדיין הוא חי שאיכא מיני סמים בעולם מהידועים לאינשי או שעדיין אינם ידועים שיעשו שהמוח יחזור לפעול פעולתו... שלכן פשוט שההורגו הוא רוצח וחייב מיתה... דהא לא הוזכר בגמ' ובפוסקים שיהיה סימן חיות במוח, ולא שייך לומר נשתנו הטבעים בזה, דגם בימי חז"ל היה המוח פועל הפעולות כמו בזמננו וכל חיות האדם היה בא ממנו ומ"מ לא היה נחשב מת בפסיקת פעולת המוח, וכמו כן הוא ברור שגם בזמננו הוא כן.

אבל ברור ופשוט שאין החוטם האבר שהוא נותן החיות בהאדם, וגם אינו מאברים שהנשמה תלויה בו כלל, אלא דהמוח והלב הם אלו הנותנים חיות להאדם וגם שיהיה לו שייך לנשום ע"י [חוטמו], ורק הוא האבר שדרך שם נעשה מעשה הנשימה שבאין ע"י המוח והלב, ואית לנו הסימן חיות רק ע"י החוטם אף שלא הוא הנותן ענין הנשימה, משום שאין אנו מכירים היטב בלב ובטבור וכ"ש שאין מכירין במוח, וכוונת הקרא דנשמת רוח חיים באפיו לא על עצם רוח החיים שזה ודאי ליכא בחוטם, אלא הרוח חיים שאנו רואין איכא באפיו אף שלא נראה באברים הגדולים אברי התנועה, וגם אחר שלא ניכר גם ברפיקת הלב ולא ניכר בטבור, שלכן נמצא שלענין פקוח הגל בשבת תלוי רק בחוטם. וליכא שום סתירה מהזוהר שמביא החכ"צ שהלב הוא נותן החיות והכח לכל האברים...

And I don't understand on what basis you concluded:

It emerges that for the Hakham Tzvi there is but one indication of life and that is the heart, so according to this an individual whose heart is beating is considered alive and an individual whose heart has stopped is considered dead, though without respiration the heart cannot function causing [the individual] to die immanently.

for this isn't the intention of the Hakham Tzvi, but rather as I wrote above that the heart provides life-force to all the organs... and even nasal respiration is [enabled by] the heart, and when heart stops functioning completely all limbs stop moving, and breathing through the nose stops as well. But as long as the heart is functioning—even with great weakness such that the rest of the limbs aren't moving—life is still present in respiration, since the nose is the last organ to cease...

Responsa Iggerot Moshe Yoreh Deah 3:132

Establishing the time of death—5 Iyyar 5736 [May 5, 1976]...

On the matter of determining when an individual is considered dead, it's stated explicitly in the gemara Yoma (85a) that if a building collapsed on an individual that we clear the heap even on Shabbat and uncover enough to examine his nose... for if they don't detect any life upon checking his breathing, he's considered dead, but even if the breathing is very shallow he's considered alive, and one can detect this with a feather or thin piece of paper placed by the nose, for if it doesn't move he's assumed to be dead. But they must perform this examination several times, as I explained in Iggerot Moshe, Yoreh Deah 2:174 §2, in explaining the words of Rambam, Laws of a Mourner 4:5, who wrote that "one must wait a short time in case [the deceased] has only fainted", meaning the amount of time where it would be impossible to survive without breathing...

All this is in reference to terminally ill patients who don't require a ventilator, but there are patients who can't breathe [independently] and are placed on ventilators, which enable them to breathe even if they are already dead, since artificial breathing doesn't render one alive. [Regarding such patients,] if there are no other indicia of life, for [the patient] seems completely unresponsive—even to a pinprick—like the state referred to as "coma", as long as the ventilator is attached it's forbidden to remove it from his mouth, lest he is still alive and this will kill him. But if the ventilator stops

ולא מובן לי היכן ראה כתר"ה מה שמסיק:
נמצא שלהחכם צבי ישנו סימן אחד של
חיות וזה הלב, ולפי זה אדם שהלב פועם
דינו כחי ואדם שהלב נפסק דינו כמת,
אולם בלי נשימה הלב אינו פועל והוא
מת תיכף.

דאין זה כוונת החכם צבי אלא כדכתבתי
שהחיות לכל האברים נותן הלב... וגם זה
שאיכא ענין הנשימה על ידי החוטם הוא מהלב,
וכשפוסק הלב מלעבוד לגמרי נפסק תנועת כל
האברים וגם הנשימה מהחוטם נפסק, אבל כל
זמן שעובד הלב אף בחולשה גדולה באופן
ששאר אברים לא מתנועענים איכא עדיין חיות
בנשימה דהחוטם שהוא אבר האחרון
מלהפסיק...

שו"ת אגרות משה יורה דעה ג:קלב
קביעת עת המוות... ה' אייר תשל"ו...

הנה בדבר ידיעת מיתת האדם מפורש בגמ'
יומא (פה.) בנפל מפולת על האדם שמפקחין
את הגל אפילו בשבת ובודקין עד חוטמו...
שאם לא הרגישו שום חיות הוא בדין מת שהוא
בבדיקת הנשימה, שאף אם הנשימה קלה מאוד
נמי הוא בדין חי שרואין זה ע"י נוצה וע"י
חתיכת נייר דקה שמשמין אצל החוטם אם לא
מתנרד הוא בחזקת מת, אבל צריך שיבדקו
בזה איזה פעמים כדבארתי באגרות משה ח"ב
דיו"ד סימן קע"ד ענף ב' בבאור דברי הרמב"ם
בפ"ד אבל ה"ה שכתב ישא מעט שמא נתעלה
שהוא זמן דאי אפשר לחיות בלא נשימה...

וזהו בסתם חולים שנקרב מצבם למיתה ולא
הוצרכו למכונה שיעזרם לנשום, אבל איכא
חולים גדולים שלא יכלו לנשום והניחו
הרופאים בפיהם מכונה שנושם ע"י זה, שע"י
המכונה הא שייך שינשום אף שהוא כבר מת
דנשימה כזו הא לא מחשיבו כחי. הנה אם לא
ניכר בו בענינים אחרים ענין חיות שנראה כלא
מרגיש בכלום אף לא בדקירת מחט וכחא
שקורין קאמא כל זמן שהמכונה עובדת
עבודתה אסור ליטול מפיו דשמא הוא חי

working because the oxygen runs out [i.e., the ventilator uses oxygen tanks which need to be replaced], they shouldn't put it back in his mouth for a short time—approximately 15 minutes, at which point if he's no longer alive he will have stopped breathing and they will be certain that he's dead...

But all this is in reference to people suffering from a disease, but regarding those who were injured in a car accident or a fall from a window and the like, it may occur that they can't breathe due to the contraction of the nerves near the lungs and respiratory organs, but after breathing for some time by means of a ventilator these contracted nerves will expand and they will begin to breathe independently. Regarding these individuals, even if they can't breathe independently and no other indicia of life are visible, it's possible that they're still not considered dead. And since you say that there's now a test with which expert doctors can determine—by means of injecting [a radioactive nucleotide solution] into the blood vessels—whether the connection between the brain and the body has been severed, for if [the radioactive solution] doesn't reach the brain, it's clear that the brain has no more bearing on the body and also that the brain has lysed completely, and it's as if the head was forcibly severed from the body; if so, we must be stringent with such a patient such that even if he's completely unresponsive—even to a pinprick—and even if he doesn't breathe independently at all, we may not determine that he is dead until they perform this test. For if they see that there *is* a connection between the brain and the body—even if he's not breathing—they should put the ventilator in this mouth, even for a long time; and only when they determine by means of this test that there is no longer a connection between the brain and the body, then they may determine—based on lack of independent respiration—that he is dead...

ויהרגוהו בזה. אבל כשפסקה מלעבוד שנחסר העקסינזען שהיה שם, לא יחזירו לפיו עוד הפעם עד עבור זמן קצר כרבע שעה, שאם אינו חי כבר יפסיק מלנשום וידעו שהוא מת...

אבל זהו באינשי שנחלו בידי שמים באיזו מחלה שהיא, אבל באלו שהוכו בתאונת דרכים (בעקסידענט ע"י הקארס) וע"י נפילה מחלונות וכדומה, שאירע שע"י התכווצות העצבים באיזה מקומות הסמוכים להריאה ולכלי הנשימה אינם יכולין לנשום, וכשיעבור איזה זמן שינשמו אף רק ע"י המכונה יתפשטו מקומות הנכווצים ויתחילו לנשום בעצמם, שאלו אף שאין יכולין לנשום בעצמן וגם לא ניכרין בהם עניני חיות אחרים אפשר שאינם עדיין מתים. וכיון שאתה אומר שעתה איכא נסיון שרופאים גדולים יכולין לברר ע"י זריקת איזו לחלוחית בהגוף ע"י הגידים לידע שנפסק הקשר שיש להמוח עם כל הגוף, שאם לא יבא זה להמוח הוא ברור שאין להמוח שום שייכות להגוף וגם שכבר נרקב המוח לגמרי והוי כהותו הראש בכת, שא"כ יש לנו להחמיר באלו שאף שאינו מרגיש כבר בכלום אף לא ע"י דקירת מחט ואף שאינו נושם כלל בלא המכונה שלא יחליטו שהוא מת עד שיעשו בדיקה זו שאם יראו שיש קשר להמוח עם הגוף אף שאינו נושם יתנו המכונה בפיו אף זמן גדול, ורק כשיראו ע"י הבריקה שאין קשר להמוח עם הגוף יחליטו ע"י זה שאינו נושם למת...